

PRAGMATİK BAKIŞ AÇISINDAN
ANTROPOLOJİ

IMMANUEL KANT

ÇEVİREN
MUKADDER ERKAN

IMMANUEL KANT

Prusya'nın Königsberg şehrinde doğdu (1724) ve hayatının tamamını bu şehirde geçirdi. İlköğrenimini Pietist bir okul olan Collegium Fridericianum'da gördü. Felsefe, fizik ve teoloji eğitimi almak üzere Königsberg Üniversitesi'ne başladı (1740). Uzun yıllar doçent olarak görev yaptığı aynı üniversiteye, mantık ve metafizik profesörü olarak atandı (1770). 1804'te öldü. Başlıca eserleri: *Kritik der reinen Vernunft* (1781), *Prolegomena* (1783), *Kritik der praktischen Vernunft* (1788), *Kritik der Urteilskraft* (1790), *Die Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft* (1793), *Die Metaphysik der Sitten* (1797).

MUKADDER ERKAN

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi. İngiliz Romanı, Türk romanı, edebiyat eleştirisi, eğitim ve felsefe konularıyla ilgilenmektedir.

Başlıca eserleri: *Samuel Beckett-İfadenin Arayüzeyi/ Arayüzeyin İfadesi* (2005), *Iris Murdoch: Bir Ahlak Filozofu olarak Sanatçının Portresi* (2011); Andrew Bennett, Nicholas Royle, *Şu Edebiyat Denen Şey* (2016, 2020), Jorge Luis Borges, *Şu Şiir İşçiliği* (2007, 2020), Nicholas Tate, *Ne için Eğitim?* (2018), Stuart Sim, *Routledge Postmodernizm Rehberi* (2006-2020), Jacques Derrida, *Edebiyat Edimleri* (2010, 2020), Alfred Edward Taylor, *Sokrates* (2020), Gary Gutting, *İmkânsız Düşünmek: 1960 Sonrası Fransız Felsefesi* (2020), R.G. Collingwood, *Sanatın İlkeleri* (2021) John Dewey, *Ortak İman* (Ayşe Eroğlu ile, 2021).

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	19
GİRİŞ	37
BİRİNCİ KISIM:	41
ANTROPOLOJİK DİDAKTİK: İNSANIN İÇİ VE DIŞINI BİLME SANATI ÜZERİNE	
BİRİNCİ KİTAP	41
BİLİŞSEL YETİ ÜZERİNE	
1. Kendinin Bilincinde Olmak Üzerine	41
2. Egoizm Üzerine	43
3. Egoist Dilin Formalitesi Üzerine Not	46
4. İnsanın Kendi İdelerinin Keyfi Olarak Bilincinde Olması Üzerine	47
5. Kendini Gözleme Üzerine	49
6. Farkında Olmadan Sahip Olduğumuz İdeler Üzerine	52
7. Kişinin İdelerinin Bilincine İlişkin Seçiklik ve Bulanıklık Üzerine	56
8. Anlama Yetisine Karşıt Olan Duyarlık Üzerine	60
9. Açıklama	63
10. Duyarlık Savunusu	66
[A.] Birinci Suçlama Karşısında Duyarlığın Gerekçesi	68
[B.] İkinci Suçlama Karşısında Duyarlığın Gerekçesi	69
[C.] Üçüncü Suçlama Karşısında Duyarlığın Gerekçesi	70

11. Bilişsel Yetinin Potansiyeli Üzerine	71
12. Duyusal Algılarla Oynanan Yapay Oyunlar Üzerine	75
13. Kabul Edilebilir Ahlaki Algı Üzerine	77
14. Beş Duyu Üzerine	80
[A.] Dokunma Duyusu Üzerine	82
[B.] İşitme Üzerine	83
[C.] Görme Duyusu Üzerine	84
[D.] Tat ve Koku Duyuları Üzerine	85
15. Dış Duyularla İlgili Genel Açıklamalar	86
16. Sorular	87
17. İç Duyu Üzerine	90
18. Duyusal Algıların Derece İtibarıyla Artmasının veya Azalmasının Nedenleri Üzerine	92
A. Zıtlık	92
B. Yenilik	93
C. Değişiklik	94
D. Kalitenin Mükemmelliğe Doğru Artması	95
19. Duyu Yetisinin Azalması, Zayıflaması ve Bütünüyle Kaybı Üzerine	96
20. Hayalgücü Üzerine	99
21. Tüm Dallarıyla Duyusal Üretici Yeti Üzerine	108
A. Resimsel Duyusal Üretken Yeti Üzerine	108
B. Çağrışımsal Duyusal Üretici Yeti Üzerine	109
C. Duyusal Üretici Yakınlık Yetisi Üzerine	111
22. Geçmişi ve Geleceği Hayalgücüyle Görselleştirme Yetisi Üzerine	117
A. Bellek Üzerine	117
B. Öngörü Yetisi Üzerine	121
C. Kehanet Armağanı Üzerine	124
23. Sağlam Bir Zihinsel Durumda İstemsiz İcat Üzerine, yani Rüyalar Üzerine	126
24. Gösterim Yetisi Üzerine	128
25. Ek	134

26. Anlama Yetisine Dayandığı Kadarıyla Biliş Yetisi Üzerine	136
27. Üç Yüksek Bilişsel Yetinin Birbiriyle Antropolojik Karşılaştırılması	137
28. Bilişsel Yeti Açısından Ruhun Zayıf Yönleri ve Hastalıkları Üzerine	144
A. Genel Bölümleme	144
B. Bilişsel Yetideki Zihinsel Zayıflıklar Üzerine	147
C. Zihinsel Rahatsızlıklar Üzerine	157
29. Bağlantılı Açıklamalar	164
30. Bilişsel Yetinin Yetenekleri Üzerine	168
31. Karşılaştırmalı ve Tartışmacı Zekâ Arasındaki Özel Farklılıklar Üzerine	169
A. Üretken Zekâ Üzerine	169
B. Basiret veya Soruşturma Armağanı Üzerine	173
C. Bilişsel Yetinin veya Dehanın Özgünlüğü Üzerine	174
İKİNCİ KİTAP 181	
HAZ VE HAZSIZLIK DUYGUSU ÜZERİNE	
1. Sınıflandırma	181
2. Duyusal Haz Üzerine	181
A. Haz Duygusu Üzerine veya Bir Nesnenin Duyumunda Duyusal Haz Üzerine	181
3. Örneklerle Açıklama	183
4. Can Sıkıntısı ve Eğlence Üzerine	185
B. Güzel Duygusu Üzerine, yani Düşünelimsel Algıda Kısmen Duyusal, Kısmen Entelektüel Haz veya Beğeni Üzerine	194
5. Beğeni, Ahlakın Dışsal Gelişimine Yönelik Bir Eğilim İçerir	200
6. Beğeniye İlişkin Antropolojik Gözlemler	202
A. Modada Beğeni Üzerine	202
B. Sanatsal Beğeni Üzerine	203
7. Zenginlik Üzerine	207

ÜÇÜNCÜ KİTAP	209
ARZU YETİSİ ÜZERİNE	
1. Tutkuya Karşıt Olarak Duygu Üzerine	210
2. Özellikle Duygular Üzerine	212
A. Zihnin Duygulara Göre Düzenlenmesi Üzerine	212
B. Çeşitli Duygular Üzerine	213
3. Korkaklık ve Yiğitlik Üzerine	215
4. Amaçları Bakımından Kendilerini Zayıflatan Duygular Üzerine	221
5. Doğanın Sağlığı Mekanik Olarak Güçlendirdiği Duygular Üzerine	223
6. Genel Gözlem	226
7. Tutkular Üzerine	228
8. Tutkuların Sınıflandırılması	231
A. Bir Tutku Olarak Özgürlük Eğilimi Üzerine	231
B. Bir Tutku Olarak İntikam Açlığı Üzerine	234
C. Başkaları Üzerinde Etkili Olma Yeteneğine İlişkin Eğilim Üzerine	236
a. Hırs	237
b. Otorite İhtirası	238
c. Tamahkârlık	238
9. Bir Tutku Olarak Hezeyan Eğilimi Üzerine	240
10. En Yüksek Fiziksel İyilik Üzerine	241
11. En Yüksek Etik-Fiziksel İyilik Üzerine	243
İKİNCİ KISIM	
ANTROPOLOJİK KARAKTERİSTİK: BİR İNSANIN DIŞINDAN HAREKETLE İÇİNİN NASIL BİLİNECEĞİ ÜZERİNE	250
1. Sınıflandırma	250
A. Kişinin Karakteri	250
I. Doğal Yetenek Üzerine	251

II. Mizaç Üzerine	252
I. Duyguların Mizaçları	254
A. Sıcakkanlıların Demevi Mizaçları	254
B. Ağır Kanlıların Sevdavi Mizaçları	255
II. Faaliyet Mizaçları	255
C. Asabilerin Safravi Mizacı	255
D. Soğukkanlıların Balgami Mizacı	256
III. Bir Düşünme Biçimi Olarak Karakter Üzerine	259
2. Karaktere Sahip Olmak ya da Olmamaktan Kaynaklanan Nitelikler Üzerine	260
3. Fizyonomi Üzerine	263
4. Doğanın Bizi Fizyonomiye Nasıl Yönlendirdiği Üzerine	264
5. Fizyonominin Sınıflandırılması	266
A. Yüzün Yapısı Üzerine	266
B. Yüz Hatlarındaki Özellikler Üzerine	269
C. Yüz İfadelerindeki Özellikler Üzerine	270
6. Gelişigüzel Açıklamalar	271
B. Cinsiyetlerin Karakteri	273
7. Gelişigüzel Açıklamalar	277
8. Pragmatik Sonuçlar	280
C. Ulusların Karakteri	283
D. Irkların Karakteri Üzerine	295
E. Türün Karakteri Üzerine	296
9. İnsan Türünün Karakter Tanımıyla İlgili Temel Özellikler	308

TÜRKÇE BASIMA NOT

Elinizdeki kitap Kant'ın Victor Lyle Dowdell tarafından çevrilen ve Hans H. Rudnick tarafından editörlüğü yapılan *Anthropology from a Pragmatic Point of View* (1996) ve Karl Vorlander'in editörlüğünü yaptığı *Anthropologie in pragmatischer Hinsicht* (5. Basım) çevirilerine dayanmaktadır. Gerek içerdiği notlar gerek metnin ruhunu yansıtmaya çabası nedeniyle Dowdell çevirisi büyük bir önem taşımakla birlikte, özellikle paragraf çizgileri ve italiklere metinde yer verilmemesi gibi önemli eksikler taşımaktadır. Bu nedenle Robert B. Louden (2016) çevirisiyle karşılaştırılarak *Elyazmaları*'ndaki eksik notlar ve Dowdell çevirisindeki eksiklikler tamamlanmaya çalışılmıştır. Hem 'H' hem de 'MS' kısaltmaları *Elyazmaları*'na işaret etmektedir; ilki Dowdell tarafından okunamayan ancak Louden'in eklemelerle verdiği *Elyazmaları*'ndaki kenar notlarıdır. Robert B. Louden'e ait editöryal notlar 'R. L' kısaltması ile gösterilmiştir. Türkçe eserin yayına hazırlığı sırasında gerçekleştirilen bir diğer işlem ise Vorlander'in editörlüğünü yaptığı metin ile çevirinin karşılaştırılması sırasında Almanca kavram ve terimlerin eklenmesi olmuştur. Bunların bir kısmı düz anlamlarının dışında veya farklı yorumların takip edildiği yerde, okurun çevirideki tercihi görebilmesi için eklenmiştir.

Kitaptaki başlıkların Roma rakamları dışındaki rakamlarla düzenlenmesi tarafımıza aittir. Kant harflerle alt başlıklandırma yapsa da (A, B, C...) bunu tüm kitapta sistematik olarak uygulamamıştır. Bu nedenle aynı sistemi takip ederek harf kullandığımız kısımları köşeli parantezde verdik.

EBUBEKİR DEMİR

DİZİN

- A
a priori 25, 28, 31, 60, 64, 65, 66, 297; ~ bilgi 66
Abailard 44
Abbott 54, 56, 78, 147, 157, 287, 302
acı(lar) 74, 81, 98, 106, 145, 158, 182, 183, 184, 186, 188, 192, 194, 195, 199, 215, 217, 223, 224, 230, 246, 305, 313
açgözlülük 231
açık ve seçik fikirler 20
açıklama ilkesi 179
açıklık 59, 61, 67, 262
açlık 100
adalet: ~ arzusu 235; ~ kavramı 232, 234
Addison 58, 99, 194
adlandırma yetisi 128
adli tıp 160
afyon 102, 163, 216
ahlak 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 54, 72, 122, 130, 142, 149, 160, 177, 200, 201, 233, 260, 262, 265, 266, 273, 277, 301, 304, 305, 306, 312; ~ felsefesi 24, 25; ~ yasa(lar)ı 25, 26, 54, 307
ahlaki: ~ anlam 165; ~ bütünlük 221; ~ deneyimin doğası 26; ~ duygular 228; ~ egoist 45; ~ güdüler 212; ~ ideal 30; ~ iyi ilkesi 243; ~ nedenler 255; ~ özgürlük 26; ~ yargı 141; ~ yasa 301; ~ yetenek 301; ~ yasasının güdüleri 301
ahlaksızlık 279
aile bağları 113
akademik: ~ disiplin 19; ~ kısıtlama 58
akıl 23, 24, 25, 26, 41, 43, 47, 51, 59, 63, 83, 90, 91, 112, 114, 126, 130, 132, 137, 139, 141, 142, 144, 145, 146, 147, 150, 161, 165, 166, 168, 172, 173, 179, 196, 200, 209, 212, 213, 214, 216, 217, 220, 229, 230, 233, 235, 241, 242, 247, 257, 261, 282, 297, 298, 300, 301, 304, 308; ~ eksikliği 165; ~ hastalık(lar)ı 51, 91, 137, 144, 145, 146, 150, 161, 209; ~ hastası 112, 126; ~la donatılmış dünyevi yaratık 37; ~ yürütme yolu 142; ~ın amaçları 144, 229; ~ın apaçık deneysel kullanımı 179; ~ın bilişten talebi 178; ~ın egemenliği 209; ~ın genel kuralları 246; ~ın hükmü 179; ~ın ilkeleri 196; ~ın kavramları 141; ~ın mükemmel kullanımı 142; ~ın sınırlarını belirlemek 24; ~ın soğuk ışığı 287; ~ı yöneten yasalar 162
akıllılık düsturu 236
akılsızlık 162, 165
alay etme 171, 271
alçakgönüllülük 77, 79, 173, 237, 277, 293
alegorik göstergeler 133
algı(lar) 52, 57, 62, 63, 65, 67, 84, 86, 90, 101, 108, 109, 110, 117, 195, 201; ~ın birleşimi 90; ~ın empirik çağrışımı 111
algılama: ~ tarzı 49; ~ yetisi 48, 81, 99, 109, 197; ~ yetisi olarak hayalgücü 99
alıcı kapasite 60
alışılmış duyuusal arzu 79
alışkanlık(lar) 72, 74, 75, 93, 107, 109, 115, 135, 150, 152, 158, 167, 202, 217, 222, 228, 255, 272

- Alman(lar): ~ anayasası 294; ~ dü-
rüstlüğü 140; ~in doğal eğilimi 294
amaçlı faaliyet 27
amaçlılık 27
ampirizm 20
anayasa 292
anlama 41, 47, 48, 54, 55, 57, 58,
59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 68,
69, 70, 71, 83, 101, 102, 111, 118,
119, 122, 123, 126, 128, 129, 136,
137, 138, 139, 140, 141, 144, 146,
147, 148, 152, 155, 160, 161, 165,
166, 167, 168, 169, 176, 178, 179,
196, 197, 198, 204, 205, 210, 226,
240, 292, 293, 306, 308, 310; ~ al-
gıları 68; ~ düzeni 68; ~ edimi 63;
~nın empirik-pratik kullanımı 60;
~nın ışığı 136; ~nın içeriği 101; ~
yeteneği 292, 293; ~ yetis(ler)i 47,
48, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63,
65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 75, 83,
101, 102, 111, 119, 122, 126, 128,
129, 137, 138, 139, 140, 141, 144,
147, 152, 155, 159, 160, 165, 166,
167, 168, 169, 178, 179, 197, 198,
204, 205, 210, 226, 240, 292, 306;
~ yetisinin spekülatif kullanımı 60
Antik: ~ Roma eserleri 291; ~ tarih
311; ~ Yunan dönemi 124
antitez oyunu 172
antropoloji 16, 17, 18, 19, 29, 30,
31, 32, 33, 37, 38, 40, 41, 45, 51,
54, 61, 62, 66, 102, 127, 154, 160,
180, 186, 194, 203, 250, 274, 283,
285, 302
aristokratlar dünyası 38
Aristoteles 71, 79, 116, 253
arkitektonik zihin 178
Arouet 156
Arşimet 303
arzu(lar) 23, 63, 79, 103, 122, 141,
162, 179, 188, 209, 210, 213, 228,
229, 230, 233, 234, 251, 252, 302;
~ edilen nesne 209; ~ yetisi 63, 188,
210, 213, 233, 251; ~ yetisinin nes-
neleri 233
asalet 286
asil ruhluluk 258
astronomi 126
aşkın doğa güçleri 162
atalet 183, 256
atasözü 55, 104, 171
Avrupalı bilim adamları 32
ayaktakımı 69, 203, 268, 284
- B
Bacon, Francis 169, 173, 250
bahçecilik 201, 204
balgami 253, 256, 257, 258, 292
basiret 168
başarma kapasitesi 60
başkalarını aldatma sanatı 148
batıl: ~ inançlı(lar) 77, 241; ~ olabi-
lirlik varsayımlarını 180
de Bayard, Seigneur 221
beceri 55, 122, 137, 187, 207, 300
beden kavramı 82
beğeni 30, 43, 49, 99, 181, 194, 195,
196, 197, 198, 200, 201, 202, 203,
205, 208, 245, 264, 266, 276, 278,
286, 292
belagat 274, 277
belirsiz ideler 52, 54, 55
bellek 37, 109, 117, 118, 119, 120,
121, 187; ~ mekanizması 120; ~ ye-
tisi 37, 117
Bender 216
benlik: ~in görünüşü 62; ~ bilinci 62
betimleme 199, 200
beyaz ırk 296
biçim yasası 206
biçimsel ilke 230
bilgelik 56, 59, 143, 177, 180, 199,
212, 223, 236, 240, 246, 257, 264,
276, 283, 298, 301, 306, 307, 313;
~in gizli hazineleri 56
bilgi 4, 20, 22, 30, 37, 38, 39, 56, 57,
60, 61, 62, 68, 82, 83, 86, 91, 93,
99, 101, 104, 121, 122, 138, 168,
169, 174, 177, 178, 227, 251, 290,
303; ~nin gerçek kaynağı ve ölçütü
20; ~ ve beceriler 37
bilginlik alanı 293
bilim(ler) 19, 21, 29, 30, 32, 33, 40,
58, 177, 190, 206, 207, 246, 265,
293, 302; ~in ruhu 177

- bilimsel: ~ materyal 19; ~ olgu 26; ~
yönler 19
bilinç kaybı 96, 98
bilinçli: ~ bileşim 57; ~ empirik ideler
68; ~ kararlılık 190; ~ yaşam 103
bilinmeyen iç güçler 50
biliş 57, 60, 99, 129, 136, 144; ~in
duyulur ve anlaşılır öğeleri 30; ~
kavramları 138; ~ üretme süreci 61;
~ yetisinin kusurları 144
bilişsel: ~ güçlerin doğal düzeni 51; ~
kapasiteye 58; ~ yeti 47, 57, 58, 60,
61, 63, 66, 67, 80, 101, 136, 137,
139, 168, 178, 195
bireylerin özgür rızası 313
bireysellik 70
birinci tekil şahıs 41, 42, 43, 99
birincil ya da ikincil ideler 57
birlik ilkesi 163
Blair, Hugh 206
Blumauer 92
Boswell 17, 172, 293
Bourignon 50, 91
boyun eğme eğilimi 238
bozulmuş yargı yetisi 161
Brock 61
Brown 17, 214, 250
budalalık 161, 165, 166, 202
Buffon 170
Bull, John 272
Butler 171, 189
büyük ölçekli fetihler 295
büyük uluslar 292
- C
Camper 268, 299
canlandırma ilkesi 175
canlılık: ~ duygusu 83; ~ hissi 224
Cato 104
cehalet 179
cennet: ~in gizli iradesi 125; ~in kral-
lığı 154
cesaret 216, 218
Chesterfield 244
cimrilik 95, 136
cinsel: ~ kapasite 280; ~ sefahat 282
Clavius 147
coğrafi durum 285
- Correggio 75
çoşku 233, 287
Cromwell 280
cumhuriyet 309, 310
- Ç
çağrışım 45, 110, 111, 115; ~ yasası
109
çağrışımsal algı 108
çalışkanlık 177, 205, 292
çılgnlık durumu 162
çıplak duyu izlenimi 93
- D
dağınık algılar zamanı 43
daha yüksek varlıklar 166
dans 151, 172, 244, 290
değer: ~ duygusu 25; ~ kavramı 25
değişim(ler): ~ bilinci 182; ~ dizisi
133
değişmez yasalar 180
deha 30, 105, 168, 169, 174, 175,
176, 177, 178, 197, 292, 293
dehşet 186, 214, 215, 216, 222
delilik 125, 145, 165, 211, 253, 258,
311
Demetrius 242
demevi 253, 254, 255, 257, 258
Demiurgos 311
demokrasi 310
deney 60, 163, 173, 199
deneyim(ler) 20, 21, 24, 26, 30, 40,
43, 51, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65,
66, 68, 70, 90, 96, 99, 102, 108,
110, 117, 122, 124, 126, 127, 133,
141, 145, 146, 155, 162, 167, 176,
179, 180, 223, 297, 302, 304, 307,
310; ~ alanı 24; ~ türleri 24
deneyimleyen özne 200
dengesizlik 160, 161, 162, 163, 167;
~ mikrobu 164
Descartes 20, 60, 110
despotizm 293, 309
devlet 137, 220, 221, 246, 294, 303,
312; ~in genel yasası 103
devrimci barbarlık 303
dış: ~ algılar 84; ~ doğal göstergeler
225; ~ duyu 81, 84, 96, 163; ~ duyu

- algısı 96; ~ duyuların duyumları 86; ~ duyuların kullanımı 97; ~ duyunun nesnesi 91; ~ dünya 290; ~ nesne(ler) 81, 195, 196; ~ uyarılar 167
- dışsal: ~ değer 103; ~ eylemler 157
- dil 38, 46, 83, 131, 150, 172, 194, 285, 286, 292, 293
- dilbilgisi 47, 61, 141
- din 25, 28, 77, 103, 113, 130, 142, 150, 177, 237, 262, 272, 292, 295, 306, 312
- dindarlık 103; ~ın faziletleri 72
- dinî gruplar 30
- Diogenes 79, 260
- disiplin 19, 300, 312
- dişil cinsiyet 238, 276, 280
- doğa 20, 21, 26, 27, 38, 53, 61, 66, 74, 75, 78, 82, 94, 103, 114, 124, 127, 133, 155, 162, 164, 168, 169, 170, 175, 176, 178, 180, 184, 187, 191, 212, 216, 223, 240, 241, 242, 247, 251, 268, 273, 274, 277, 278, 283, 285, 296, 297, 299, 300, 303, 304, 305, 306, 309; ~ arkeolojisi 133; ~ bilimi 20; ~ durumu 304; ~ dünyası 27; ~ güdülere 242; ~nın amaçları 307; ~nın saf mekanik düzeninin nedensel zorunluluğu 26; ~ yasaları 61, 223
- doğal: ~ içgüdü 299; ~ davranış 49; ~ durum 299; ~ düşünce akışı 223; ~ eğilim(ler) 172, 231, 271, 285, 289, 300, 307; ~ fenomenler 37; ~ göstergeler 132; ~ hâlindeki insan 303; ~ insan 231; ~ karakter 294; ~ kusur eğilimi 267; ~ neden 241; ~ nitelikler 264; ~ ölüm korkusu 98; ~ teoloji ve din 25; ~ varlıklar türü 306; ~ yetenek 179; ~ zekâ 59; ~ zihinler 178
- doğaüstü nesnelere 77
- doğru anlama 137, 139
- doğuştan gelen: ~ diğer ideler 60; ~ ruh 175
- dokunma 82, 84; ~ duyusu 82, 106
- dolandırıcılık 136
- dolaylı: ~ algı 84; ~ algılama duyuları 83; ~ tahakküm sanatı 238
- dolaysız: ~ dış algı 82; ~ haz 197
- doygunluk 100
- doyum 183, 245
- duyarlılık 60, 61, 67, 68, 70, 80, 87, 89, 100, 111, 137, 141, 189, 197, 198, 200, 204, 252; ~ın apaçıklığı 67; ~ kurallarını 111
- duyarsızlık 95, 256
- duygular) 25, 68, 86, 90, 103, 113, 131, 182, 189, 190, 193, 197, 199, 200, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 217, 221, 222, 223, 225, 226, 228, 230, 231, 252, 253, 254, 266, 270, 271; ~nun şiddeti 159; ~ yetisi 90
- duygusal: ~ durum 213; ~ heyecan 188
- duygusallık 78, 189
- duyu(lar) 47, 48, 51, 52, 53, 58, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 75, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 100, 101, 102, 105, 107, 110, 129, 162, 166, 167, 181, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 207, 208, 251, 253, 254, 301; ~ algısı 53, 62, 64, 67, 75, 94, 96, 129, 196, 197, 290; ~ eksikliği 89, 105; ~ kaybı 89; ~ hissinin uyarılması 90; ~ ideleri 92, 93, 95; ~ izlenim(ler)i 47, 48, 68, 87, 97, 100, 253, 254; ~ kaybı 89; ~ın aldatması 76; ~ın algıları 68; ~ nesnesi 62; ~nun algıları 83, 90; ~ organı 83, 91, 198
- duyular üstü sezgi 166
- duyulur: ~ görünüşler 70; ~ haz 184; ~ sezginin saf biçimi 64
- duyum(lar) 53, 67, 69, 81, 82, 84, 86, 87, 89, 91, 94, 96, 100, 106, 107, 113, 130, 157, 163, 181, 184, 189, 196, 210, 215, 226, 253, 254, 265, 291; ~ farkındalığı 94; ~ kapasitesi 87; ~ın atonisi 94; ~ın eksiksiz tek-düzeligi 94
- duyumsama hazzı 181
- duyusal: ~ algı 64; ~ algılar çokluğu 137; ~ biliş 60; ~ bilişsel yeti 60; ~

ideler 91; ~ üretici yakınlık yetisi 108; ~ üretici yeti 108; ~ zevk 191
duyusallık 136, 217; ~in biçimsel durumu 63; ~in öznel durumu 63; ~in tasmaşı 136
dünya: ~nın gerçek fenomenleri 130; ~ olaylarının akışı 124; ~ tarihi 40; ~ vatandaş antropolojisi 39; ~ vatandaşları 38, 313
dürtü 185, 188, 226, 232
düşmanlık 285
düşük biliş yetisi 61
düşünce 17, 33, 42, 48, 58, 64, 65, 68, 72, 74, 83, 90, 101, 102, 119, 131, 144, 145, 152, 163, 167, 168, 170, 185, 205, 223, 238, 243, 251, 265, 281; ~ dizisi 152; ~nin işlevleri 60; ~nin anlamlandırılması 131; ~nin formel yasaları 161; ~nin ya da algının seçik ideleri 53; ~süreci 64; ~ yetisi 90
düşünebilen hayvan 297
düşünme: ~ edimleri 69; ~ yetisi 90, 97, 163; ~ yetisi olarak anlama 136
düşünülebilir nesnelere 130
düşünüm: ~ edimleri 68; ~ eksikliği 213
düşünümsel: ~ farkındalık 23; ~ yargı gücü 27
düzen 22, 26, 56, 57, 68, 110, 177, 292, 293
düzenbazlık 241, 242
düzenleme hazinesi 283
düzensizlik 159, 162

E

ebeveynler 164, 225
edebî göstergeler 131
edep 79, 269, 277
edepsizlik 201
edimin saf bilinci 61
edinilmiş alışkanlıklar 74, 75
egoizm 44, 244
eğitim 19, 31, 38, 140, 141, 165, 172, 179, 260, 262, 305, 306
empirik: ~ algı 63, 67, 99, 109; ~ bilgi 62, 68, 83, 91, 99; ~ biliş 64; ~ farkındalık 62; ~ olarak koşullan-

dırılmış yasalar 26; ~ öngörü 122; ~ öz-biliş 62; ~ öz-farkındalık 63; ~ sezgi 65, 81; ~ tam algı 64
en yüksek: ~ kültür seviyesi 243; ~ pratik akıl düzeyi 63
endişe 255, 289
entelektüel: ~ biliş 61; ~ bilişsel yeti 60, 139; ~ öz-farkındalık 63; ~ üretim 155; ~ yeti 140
Epikuros 188
erdem 25, 72, 74, 79, 104, 216, 218, 243, 244, 249, 279, 280
erken çocukluk dönemi 43, 268
Eros 198
eski: ~ gelenekler 246; ~ klasik şairler 206; ~ zamanların şiiri 206
Este Kardinal 116
estetik 27, 43, 71, 117, 141, 196, 197, 198, 239, 245, 267, 290; ~ beğeni 198; ~ karakter 290; ~ yaklaşım 71; ~ yargı 197; ~ yargı yetisi 198
eşitlik 117, 281; ~e ulaşma ilkesi 293
etik 19, 243; ~ eğitimi 177; ~ pratik ilkeler 261
eudaimonik arzular 141
ev içi çekişmeler 274
evlilik 48, 115, 164, 183, 278, 279, 281, 282, 283
evren 22, 313; ~in yapısı 84
evrensel: ~ bilgi 39; ~ geçerlilik 197
evrensellik 310
Eyüp 280
ezberleme 118, 119

F

faaliyet mizaçları 252, 253
fahişelik sistemi 278
failin akli durumu 160
Sir Falstaff, John 115
fanatizm 91, 105, 145
fantezi 54, 99, 108, 114, 116, 145
farkındalık birliği 57
felsefe 17, 19, 28, 39, 40, 159, 178, 246; ~ sistemi 28; ~ tarihi 19, 28; ~ yetisi 159
felsefi: ~ biçimde düzenlenmiş disiplinler 29; ~ şema 25

- fenomen(ler) 42, 62, 107, 110, 199, 293;
 feodalizm 46
 Fielding 30, 92, 94, 183
 fizik 19, 24, 28
 fiziki coğrafya 19, 268
 fiziksel: ~ doğanın saf mekanik düzeni 26; ~ duyum duyuları 81; ~ duyumlar 96; ~ iyi ilkesi 243; ~ iyilik 247; ~ yaralanma korkusu 277
 fizyolojik antropoloji 54
 fizyonomi 263, 265, 266, 272
 form 52, 57, 105, 111, 112, 196, 266
- G**
 genel: ~ delilik 165; ~ okur kitlesi 40
 geometrinin yargıları 44
 gerçek: ~ algılar 101; ~ duygular 226; ~ evrensellik 195; ~ fenomenler 130; ~ ilkeler 171; ~ nesne 167; ~ ölüm 96, 98
 gerekli kültür seviyesi 306
 gezginlerin seyahat raporları 19
 Girtanner 295
 gizlilik ödevi 245
 görev bilinci 30
 görgü kuralları 244, 262, 266; ~ ihlali 262
 görsel hata 75
 görselleştirme yetisi 117
 görünüş 62, 65, 79, 80, 201; ~ yetisi 71
 gösterge(ler) 129, 131, 133, 134, 159, 265; ~in gösterilen şeylerle ilişkisi 132
 gözlem sürekliliği 51
 Green, Joseph 287
 güç uygulama mekanizması 72
 güçlü güdüler 256
 gündüz düşleri 91, 108
 güzel: ~ ruh 205; ~ sanat eseri 205; ~ sanatlar 49, 78, 190, 191, 203, 204, 205, 208
 güzellik 25, 45, 196, 206, 267; ~ duygusu 25; ~ kriteri 45
- H**
 Hadrianus 125
 Hailer, Albrecht 50, 51
 halk(lar) 46, 130, 134, 153, 233, 260, 283, 295, 309
 hareket etme kapasitesi 141
 Harrington 167
 Profesör Hausen 159
 hayalgücü 30, 27, 51, 55, 61, 67, 80, 91, 99, 100, 101, 102, 106, 107, 108, 110, 111, 115, 116, 118, 119, 127, 131, 138, 146, 150, 161, 168, 175, 193, 196, 201, 203, 209, 226, 293; ~nün çeşitli edimleri 51; ~nün hızlı değişimleri 109; ~nün kusurları 116; ~nün üretici yetisi 105; ~ yetisi 61, 106, 107, 117, 161, 181, 192
 hayali: ~ fiziksel rahatsızlıklar 158; ~ gerçeklik 128; ~ nesne 167
 hayırsever kurumlar 288
 hayranlık nesnesi 260
 hayvanlar âlemi 55
 haz(lar) 63, 67, 81, 86, 87, 88, 95, 181, 182, 184, 186, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 207, 208, 209, 213, 230, 239, 241, 252, 282, 301; ~ duyuları 86; ~ duygusu 87; ~ yaşantısı 239
 hazsızlık 181, 188, 189, 195, 209, 252
 Helmont 163
 Helvétius 76, 113
 heterojen kavramsal ideler 168
 heykel 93, 201, 205, 266
 hezeyan 145, 146, 228, 240, 241, 268
 hiciv 171, 281
 hikmetli bilgelik 59
 hipokondri 51, 144, 157, 158
 hipotez 110, 173
 his(ler) 199, 213, 226
 hiyerarşik düzenlemeler 293
 hizmet göstergeleri 131
 Hobbess, Thomas 168
 Hofstede 80
 hoşgörü 88, 228, 229, 239
 hoşgörüsüzlük 279
 hoşnutsuzluk duygusu 63, 67
 hukuk 44, 119, 309
 Hume 52, 53, 55, 67, 70, 74, 77, 79,

80, 99, 104, 106, 131, 148, 167,
194, 222, 281, 284
hükmetme eğilimi 276
hükümet 133, 149, 220, 286, 291;
~in yüksek otoritesi 292

I

ırkların karışımı 233
ırksal gruplar 30
ıstırap 51, 185, 192, 193, 217, 219

İ

İbrahim 135
icat 101, 109, 116, 148, 152, 174,
204, 291, 292; ~ yeteneği 174
iç: ~ algı bilinci 62; ~ algılar 61, 68,
84; ~ benlik 61; ~ duygu 270; ~
duyu 52, 62, 69, 81, 90, 91, 163; ~
duyunun aldatmacaları 91; ~ duyu-
nun algıları 90; ~ duyunun benliği
63; ~ duyunun fenomenleri 115; ~
duyunun nesnelere 62; ~ duyunun
sınırları 91; ~e doğma 123; ~ feno-
menler 68; ~ gözlem 63
içerleme 305
içgörü 142
içgüdü 23, 86, 114, 168, 225, 228,
233, 242, 251, 296, 303; ~nün istic-
karsız durumu 262
içki dili 104
içsel pratik aldatmaca 240
içsel: ~ algı 63, 64, 90; ~ benlik 227;
~ bilinç 66; ~ dürtü 112; ~ çalkantı
264; ~ değer(ler) 202, 237, 263; ~
deneyim 51, 61, 62, 63, 64, 65, 66,
90; ~ doğa 264; ~ duygu 86, 225; ~
duyguların göstergeleri 83; ~ duyu
51, 52, 62, 65, 81, 241; ~ duyu algı-
sı 62; ~ duyumlar 65; ~ empirik
sezgi 64; ~ farkındalık 192; ~ far-
kındalık duygusu 60; ~ fiziksel hisler
226; ~ gerçeklik 134; ~ gözlem 62
ide(ler) 47, 52, 53, 54, 56, 57, 60,
61, 68, 80, 90, 91, 107, 108, 115,
128, 141, 166, 175, 203, 205, 212;
~ çokluğu 64; ~ dizisi 107; ~ duygusu
166; ~in belirsizliği 60; ~in bileşimi

56; ~in durumu 60; ~in mecazi tem-
sili 67; ~nin nesnesi 63
ideal: ~ beğeni 200, 203, 208; ~ ken-
dikler 20
ikinci doğa 39
ilahi: ~ özen 307; ~ takdir 23
ilerici örgütlenme 313
iletişim 89, 131, 143, 200
ilke(ler): ~in evrenselliği 179; ~nin
egemenliği 229
ilkel: ~ dönem 306; ~ kültürler 275
imgelem 197
imgeler 101, 108, 119, 197, 265
inanç 25, 125, 145, 241
ince duyumlar 277
İngiliz: ~ halkı 287, 288; ~ ulusu 284
insan: ~ akıllı 78, 112, 305; ~aklımı
sınırlama bilimi 24; ~bilgisi 40; ~
doğası 21, 22, 23, 24, 25, 28, 42,
50, 55, 157, 235, 300; ~ doğasının
a priori ilkeleri 28; ~ doğasının
temel ilkeleri 29; ~ formları 306; ~in
ahlaki boyutu 24; ~in arzuları 55;
~in doğası 66, 251, 299, 301; ~in
eğitimi 37; ~in fiili eylemleri 40; ~in
fizyolojik bilgisi 37; ~in haysiyeti
22; ~in hayvani eğilimi 302; ~in
içsel mükemmelliği 67; ~in içsel öz-
gürlüğü 188; ~in kendini algılaması
49; ~in mükemmelliği 32, 298; ~in
pragmatik bilgisi 37; ~in salt biliş-
sel yetileri 26; ~in sınıflandırılması
302; ~in spekülasyon boyutu 27; ~ ırk-
kının yazgısı 311; ~ ırklarının bilgisi
38; ~ ruhunun bütün güdülleri 95; ~
topluluğu 40; ~ türü 297, 298, 300,
303, 307, 308, 310, 311, 313; ~
türünün doğal durumu 304; ~ türü-
nün kültürel gelişimi 301; ~ üretmesi
296; ~ zekasının ortak duygusu 69
insancillaşma 242
insancılık 243, 244
insani: ~ erdem 79; ~ hayalgücü 112,
134
intihar araçları 219
intikam tutkusu 235
iradenin biçimsel unsuru 259
iştirme duygusu 54, 83

- işitsel duyuların düzenli oyunu 83
 iştah 88, 90, 185, 225, 247
 iyi: ~ niyet 169, 234, 248; ~ niyet dürtüsü 234; ~ niyetli alaylar 312; ~ yaşam 243, 244, 249; ~ yaşama eğilimi 243; ~ yaşama sanatı 208; ~ye doğru ilerleyiş 307
 iyilik 187, 220, 243, 287, 310
 izlenim(ler) 53, 61, 87, 107, 110, 157, 225, 251, 254, 262, 310
- J
- I. James 260
 Jansenizm 156
 jest göstergeleri 131
 Johnson, Samuel 172, 173
- K
- kadın özgürlüğü 275
 kadim dinin yasaları 290
 kalıtsal: ~ kurallar 285; ~ üstünlük 131; ~ zihinsel bozukluk 164
 kamu: ~ çıkarı 308; ~ tatmini 276; ~ yasası 232
 kamusal işlemler 153
 karakterizasyon 250, 265, 287
 karamsarlık 286
 karışık ideler 57
 karmaşık ide 57
 karşı cins sevgisi 242
 karşılaştırmalı zekânın etkinliği 170
 karşılıklı baskı 304
 kasıtlı soyutlama 157
 kategorik ödev buyruğu 63
 kavramlar: ~ âlemi 162; ~ın kurucu parçaları 67; ~ yetisi 136
 kaygı 123, 214, 215
 kayıtsızlık 210, 212, 213; ~ ilkesi 212
 keder 94, 145, 185, 189, 191, 192, 213, 214
 kehanet 59, 69, 117, 124, 125, 126; ~ yetisi 124
 kendi: ~ benliğinin bilincinde olmak 63; ~ kendine yeterlilik 162; ~e hâkim olma durumu 210; ~ni aldatma 78; ~ni fark etmek 49; ~ni gözlemleyen benlik 63; ~ni ifade etme 196; ~ni yıkıma maruz bırakma 235; ~ türünü koruma 303
 kendiliğindenlik yetisi 62
 kendilik 111, 112, 308
 kendinde şey 65, 66
 kesinlik 21, 61, 144, 182, 294, 303, 308
 kısıtlamadan kurtulma ilkesi 180
 kıskançlık 94, 183, 275, 279, 282
 kısmi ideler 53
 kıt akıllılık 258
 kinğin pürizmi 249
 von Kirchmann, J. H. 33
 kişinin benlik bilinci 62
 kitaba dayalı öğrenim 179
 koalisyonu doğru ilerleyen kozmopolit toplum 311
 koku 82, 85, 86, 87, 89, 100, 167; ~ alma duygusu 85; ~ duygusu 85, 87
 Kolomb 174
 komedi 183, 225
 kontrolsüz fikir seli 145
 konuşma özgürlüğü 245
 konvülsif hareketler 113
 korkaklık 215, 216, 241, 242
 korku 81, 97, 118, 123, 215, 226, 238
 kozmopolitik: ~ bağlar 313; ~ toplum 311
 kötülük 121, 150, 192, 221, 230, 232, 242, 261, 304, 306, 307, 309; ~e eğilim 302
 kurallar: ~ı bilme yetisi 138; ~ yetisi 141
 kurucu: ~ ideler 61; ~ ilke 311
 kutsal kitaplar 149, 154
 kültür 21, 37, 230, 243, 245, 248, 277, 289, 300, 303, 304, 306; ~ün ilerlemesi 273
 kültürel: ~ ilerleme 37, 298; ~ incelik 278
 kültürlü zihin 177
- L
- Lavater 263, 265, 271
 Lavoisier 303
 Leibniz 52, 56, 60, 61, 99, 177
 Leibniz-Wolff okulu 61

Less Doktor 51
Linné 119, 299
Locke 52, 64, 80, 99, 168, 169
Lucretius 115, 193, 232

M

maddi düzen 24
Magliabechi 120
mağrurluk 155
mantık 51, 62, 74, 172
mantıksal: ~ argümantasyon süreci 21; ~ incelik 59; ~ süreklilik yasası 59
Marmontel 80
matematik 19, 20, 44, 94, 147, 159
medenî: ~ durum 300; ~ evre 303; ~ kanun 309; ~ meseleler 152
medeniyet 274, 275
mekanik: ~ taklit 157; ~ kendilikler 27; ~ kurallar 175; ~ sanatlar 178; ~ yönetim 154; ~ zihinler 176
melankoli 144, 157, 158, 159, 215, 225, 253, 255, 258
memnuniyet 49, 188, 190, 191, 200
Mengs, Raphael 75
Mesih 135
metafizik 19, 20, 21, 23, 24, 25, 45, 51, 61, 73, 130; ~in geleneksel nesneleri 25; ~in görevi 21
mezhep 103
Michaelis 113
milletler 55, 133, 292
Milton 197, 280
della Mirandola, Pico 120
mistik: ~ sayı 134; ~ kitaplar 165; ~ sezgi 124
mistisizm 126, 136
mizaç 73, 188, 189, 205, 216, 251, 252, 253, 256, 257, 258, 259, 260, 273, 290, 295
moda 125, 140, 146, 202, 203, 260, 262, 275, 278, 286; ~sı geçmiş 73, 202, 286; ~ya uygun 278
modern 104, 125, 198, 206, 295, 304
Molière 40
Momus 311
monarşi 309
monotonluk 94

Montaigne 98
Lord Mordaunt 186
Moscato 298
muhakeme yetisi 120
mutlak: ~ ilkeler 24; ~ kesinlik 21
mutlu hissetme ilkesi 188
mutluluk 45, 150, 186, 239, 243, 253, 258, 302, 303, 304
mükemmel sanat 155
mülkün yönetimi 154
müzik 83, 88, 107, 201, 204, 205, 215, 243, 290

N

nazım 205
nedensel ilişkinin belirsiz kavramları 123
nedensellik 20, 27, 123
nefret 104, 156, 197, 207, 210, 230, 233, 234, 235, 239, 255, 275, 283, 289
nekahet dönemi 133
Nero 220
nesir 205, 206
nesne idesi 115, 195, 196
nesne(ler): ~in biçimleri 129; ~in bilgisi 61; ~in gerçek bilgisi 163; ~in kavramları 106; ~nin bilgisi 84, 85, 137; ~nin dîşsal empirik algısı 82; ~nin ideleri 152; ~nin orijinal temsili 99; ~nin sunumu 129; ~nin üretimi 209
nesnel: ~ duyu 82; ~ gerekçeler 240; ~ ilke 310
Newton 20, 22, 177, 303
Nicolai, Fr. 272
nihai birlik ve bütünlük ilkesi 27
normal anayasal koşullar 220

O

okul öğrenimi 59
olanaklı deneyimin sınırlarını 26
olumsuzlama 99, 271
onur: ~ arzusu 237; ~ duygusu 132, 220, 222; ~ sevgisi 218, 219
onursuzluk göstergeleri 131
optik sanrı 75
organik: ~ bütünler 27; ~ duyu 87;

- ~ duyum duyuları 82; ~ duyumun duyuları 81
- Ortaçağ şövalyeleri 277
- ortak duyu 58, 101, 162, 167; ~ ideleri 166; ~ ilkesi 167
- otonom sistem 127
- otorite 46, 236, 238, 239, 257; ~ ihtirasi 236, 239
- oyun 42, 94, 106, 127, 151, 170, 183, 197, 207, 225, 239, 244, 254
- Ö
- ödev 63, 72, 200, 218, 219, 221
- öfke 97, 146, 167, 210, 217, 221, 223, 225, 274, 305; ~ duygulanımı 167
- öğretim mekanizması 169, 175
- öğretmenin doğruluğu 130
- ölçülülük 102, 208
- ölme korkusu 98
- ölüm 96, 98, 124, 130, 160, 186, 188, 214, 219, 271, 303; ~ cezası 160; ~ düşüncesi 158; ~ önsezisi 186
- önsezi 123, 146
- önyargı 55, 179
- öz: ~ kontrol kaybı 230; ~ memnuniyet 190
- özdenetimin sınır çizgisi 103
- özel ideler 166
- özerklik 26
- öz-farkındalık 97
- özgün olma yeteneği 293
- özgünlük 105, 175, 207
- özgür: ~ eylem 301; ~ irade 45, 67, 75, 123, 125, 235, 301
- özgürlük 20, 27, 43, 61, 62, 126, 230, 231, 232, 233, 234, 287, 298, 305, 306, 309; ~ün sınırlayıcı koşulları 246
- özne 60, 62, 63, 64, 65, 72, 82, 87, 99, 117, 160, 168, 176, 195, 200, 209, 228, 229, 259, 265
- öznel ide 85
- P
- parlak yöntem örneği 173
- Pascal 50, 91
- pedantik akıl yürütme 141, 142
- Pelisson 268
- plastik sanatlar 201
- Platon 55, 120, 245, 311
- Platonik idelerin analizi 61
- Plutus 238
- Politian, Angelo 120
- Pope 61, 155, 171, 194, 230, 239, 240, 276, 311
- Porta, Baptista 265
- pozitif akılsızlık 162
- pragmatik: ~ antropoloji 29, 54, 102, 127; ~ değerlendirme 250; ~ yetenek 300
- pratik: ~ akıl yetisi 301; ~ biliş 59; ~ ideler 130; ~ ilgi 43; ~ ilkeler 259; ~ iyi 251; ~ kullanım 120, 283; ~ uygulama 58
- Prens Palagonia 108
- psikoloji 62
- Q
- Quin 273
- R
- rahatsız zihnin yetileri 163
- rasyonalist: ~ ampirist ikilemi 20; ~ sistemlerin yanlış kavrayışları 24
- rasyonel: ~ argümanlar 20; ~ kendilik 24; ~ varlık 112; ~ hayvan(lar) 273, 297, 300; ~ ideler 91; ~ idelerin doğası 61; ~ insan 72, 263; ~ olmayan hayvanlar 307; ~ varlık(lar) 26, 105, 112, 229, 273, 297, 298, 307, 311, 313
- rekabet özgürlüğü 208
- resim 75, 201, 204, 205
- resimsel algı 108
- retorik 201, 203, 204, 205
- Richardson 40, 93
- Roland 220
- Roma vatandaşları 291
- Rousseau, Jean Jacques 21, 22, 23, 104, 291, 300, 304, 312
- ruh 60, 107, 116, 125, 126, 146, 157, 158, 159, 162, 175, 176, 198, 203, 205, 209, 211, 230, 241, 262, 289, 295; ~ eksikliği 157; ~ hâli de-

ğişikliği 159; ~ hastalığı 157; ~un
bilış yetisi 144; ~un büyüklüğü 198;
~ un fiziksel düzensizliği 159; ~ un
iyiliğı 198; ~ un kuvveti 198; ~un
ölümsüzlüğü 20
ruhban sınıfı 142, 154
ruhsal güç 213
rüya(lar) 99, 109, 111, 126, 127,
128, 223
rüyasız uyku 128

S

sabit ilkeler 21
saf: ~ akıl 26, 297; ~ aklın özerkliği
26; ~ algı 63, 67; ~ a priori ilkeler
31; ~ insanlık 305; pratik akıl 130,
235; ~ sezgi 84; ~ tam algı 52, 63,
90; ~ tutarlılık 161; ~ uzay ve za-
man algısı 99; ~ veya empirik algılar
yetisi 136
safravi 253, 255, 256, 257, 258
sağduyu 307
sağgörü 168
sağlam: ~ ilkeler 259; ~ insan anlayı-
şı. 59
sahte duygular 226
salgın hastalık 134
salt: ~ akıl 25, 130; ~ akıl eleştirisi
25; ~ duyu algısı 197; ~ pratik ne-
den 229
sanat 119, 121, 155, 175, 176, 204,
205, 207, 266, 267, 273, 291, 302;
~ eseri 205; ~ in durumu 133
sanatsal üretimler 155
sanrı 75
sapkın zekâ 207
savaş 104, 134, 216, 217, 219, 242,
243, 285, 289, 301, 309
saygı 22, 50, 69, 77, 79, 80, 125,
189, 237, 248, 259, 277, 288, 312
sayısal mistisizmin imaları 136
Scaliger, Julius Caesar 120, 177
Schubert, Friedrich Wilhelm 97, 157
sebeup ve sonuç: ~ arasındaki ilişkının
keşfi 133; ~ ilkesi 20
seçik: ~ bilış 57; ~ ideler 53, 57
seçiklik 56
sembol(ler) 58, 129

sembolik: ~ bilış 129; ~ temsil türü
130
sempati 130, 146, 192, 212, 222
sentetik 20
serbest konuşma 152
sesleri taklit etme 100
sessiz düşünme 111
sevdavi 253, 255, 257, 258
sevgi 89, 234
sevinç 97, 145, 182, 189, 191, 213,
214, 254
seyahat deneyimi 19
sezgi 47, 80, 81, 84, 246, 265
sezgisel: ~ bilinç 64; ~ bilış 129; ~ ide-
ler yetisi 80
Shakespeare 115
sınıf: ~ ayırımı 119; ~ kavramları 169
sınıfsal göstergeler 131
sınırsız içsel doğruluk 263
sıradan insan anlayışı 165
simgesel temsil 105
sindirim süreci 247
sinirlerin patolojisi 253
sinizm 55
sivil: ~ anayasa 305, 306; ~ durum
309; ~ toplum 310; ~un en yüksek
yasası 310; ~ vesayet 153; ~ yöne-
tim biçimi 310
siyaset 177
siyasi: ~ kurumun en yüksek ilkesi
310; ~ yapı 310
soğukkanlılık 239, 253, 258
sohbet zevki 291
Sokrates 59, 69, 80, 120, 146, 212,
280
Sonnerat 130
sosyal: ~ fikir alışverişı 73; ~ hayatı
sürdürme 239; ~ hayvan 299; ~ içi-
cilik 102; ~ konum 164, 200, 201,
202; ~ niyet 196; ~ olma eğilimi
243; ~ yaşam 298; ~ zevk 243, 246
sosyalleşme 197, 208; ~ özgürlüğü
197
sosyallik eğilimi 102, 227
soyutlama: ~ doktrini 58; ~ kapasitesi
48; ~ yetisi 48
söylemsel: ~ bilinç 62, 64, 129, 201;
~ bilış 129

- spekülatif: ~ akıl 25, 66; ~aklın eleştirisiyle 25; ~ ilkeler 24
- Sterne 147, 189
- suçlayıcı yargı 313
- suçluluk bilinci 132
- Sulla 260
- sükûnet 117, 271
- süsleme 200
- Swedenborg 130, 311
- Swift 78, 79, 80, 171
- Ş
- şarlatan tipi 177
- şefkat ifadesi 225
- şeyler: ~in doğal akışı 93; ~in doğası 133
- şiir 120, 147, 162, 171, 201, 203, 204, 205, 206, 207, 292
- şiirsel yetenek 204
- şimdiki zaman 133; ~ın bakış açısı 122
- T
- tahmini göstergeler 133
- taklit 44, 100, 105, 131, 155, 171, 174, 175, 180, 195, 202, 203, 205, 227, 234, 260, 265, 270, 293, 299; ~ etme becerisi 155; ~ göstergeleri 131; ~ yasası 202
- tamahkârlık 236, 239
- tamalğı 63, 65; ~nın kendiliğindenliği 61
- Tanrı(lar) 20, 24, 46, 60, 122, 135, 140, 230, 231, 306, 309, 311; ~ bilgisi 24; ~ idesi 60; ~ın iradesi 124
- tarih 135, 306, 308, 310
- tarihsel olaylar 31
- tasarlama yetisi 57
- tasarruf yasası 208
- tat 82, 85, 87, 88, 89, 100, 194, 195, 206, 208
- tatmin 63, 79, 96, 181, 182, 187, 190, 191, 195, 196, 199, 209, 213, 229, 230, 233, 236, 241, 247, 264, 276, 281, 287, 303
- tatminsizlik 195, 213
- tebaa(lar) 153, 286, 294
- tehlike: ~ algısı 226; ~ düşüncesi 226
- teknik-pratik akıl 236
- teleoloji 27
- tembellik 241
- temel: ~ ide 57; ~ ilkeler 143, 148, 276; ~ kurallar 175; ~ ve yardımcı ideler 57
- temsil 37, 52, 62, 66, 80, 90, 93, 105, 112, 130, 133, 136, 141, 152, 181, 197, 201, 214, 230, 239, 260, 263, 265, 301, 305, 306, 308
- teorik: ~ bilgi 62, 178; ~ görüşler 166
- Terrarson 227
- teslis 105, 162
- teşvik güdüsü 212
- tıbbi müdahale 159
- tıp yetisi 159
- tikel 70, 143, 169; ~i keşfetme yetisi 141, 143
- tiksinti nesnelere 87
- Timon 311
- tin 203
- titreme 226
- tonlama göstergeleri 131
- topluluk 38, 150, 167, 245, 247, 278
- toplum 151, 245, 256, 279, 302, 307, 309, 310, 311
- toplumsal: ~ hazlar 208; ~ nitelikler 300; ~ ve politik programlar 31
- totoloji 73
- törenselleşme 73
- töresel alışkanlık 74
- trajik drama 225
- Trublet, Abbé 170
- tutku 22, 113, 209, 210, 211, 228, 229, 230, 231, 233, 234, 235, 236, 239, 240, 243
- tutumluluk 292
- tüccar ulusu 149, 288
- tüm bilimlerin karşılıklı yöntemsel ilişkileri 177
- tümeli keşfetme yetisi 143
- tür: ~e ait ahlaki kapasite 313; ~ kavramı 297, 312; ~ün bilimlerdeki ilerlemesi 303; ~ün doğal yazgısı 302; ~ün kavramları 169; ~ün korunması 273, 276; ~ün üremesi 277

U

ulus(lar) 137, 149, 208, 235, 268,
284, 285, 289, 290, 294, 304, 310
ulusal: ~ fizyonomi 272; ~ gurur 293;
~ özellikler 289
unvanların icadı 293
utanç 97, 102, 104, 116, 214, 216,
220, 221, 245, 278, 304
uyarım 239
uygar: ~ halklar 239; ~ olmayan halk-
lar 239
uygarlık 301, 304
uygun metot ilgisi 19
uygunluk 139
uyuşmazlık 180, 309
uzay ve zaman 67, 99, 141

Ü

üreme 164, 296, 303; ~ mikrobu 164
üretici: ~ hayalgücünü 150; ~hayal-
gücünün kasıtsız oyunu 114; ~ yeti
99, 100
üretken zekâ 168
üslup ciddiyeti 206
üstünlük: ~ bilinci 272; ~dereceleri 293

V

vatandaşların mutluluğu 310
Venüs 274
verici duyumlar 158
verili ideler 57; ~i kavrama yetisi 57
verili nesnenin dolaysız idesi 84
Vesani 162
vezin tekniği 206
da Vinci, Leonardo 175
Virgil 54, 92, 125, 206
Voltaire 140, 156, 171, 177, 216,
282
Vulkan 274
vücutun anatomisi 160

W

Waller 172
Wolff, Christian 60, 61, 177

Y

yabancı topraklar 292
Yahudi-Hıristiyan kronolojisi 135

yanılsama 54, 65, 76, 79, 91, 167,
234
yaratıcı hayalgücü 115
yardımcı ideler 57
yargı: ~ edimi 199; ~ gücü 27, 43, 45,
139, 141, 143, 144, 145, 147, 154,
155, 159, 169, 170, 171, 173, 179,
203, 207; ~ gücünün katılığı 169;
~nın öznesi 63, 309; ~ yetisi 54,
140, 141, 195; ~ zeminleri 59
yarı yargılar 166
yasa(lar) 26, 59, 67, 145, 180, 197,
202, 220, 221, 235, 238, 296, 301,
306, 309, 311; ~ koyucu anlayış 67;
~ın farkındalığı 62
yasal: ~ düzeni 154; ~ infaz 220; ~ ni-
telik ilkesi 306; ~ vesayet 153
yaşam: ~ biçimleri 202; ~ın birliği
162; ~ın egemen amacı 23; ~ı tehdit
eden duygular 214; ~ sevgisi 242; ~
tarz(lar)ı 190, 232
yaşamsal: ~ duyu 81, 87; ~ duyum 86
yazma sanatı 120, 121
yeniden üretici hayalgücü 117
yerel bilgi 39
yerleşik halklar 232
yeryüzünün yaşayan sakinleri 298
yetenek 175, 176, 259
yetersiz reformlar 293
yılı 215
yiğitlik 215, 221
yorumlama sanatı 270
Young 171, 194
yurttaşlık özgürlüğü 284
yüce: ~ idesi 197, 199; ~nin sanatsal
sunumu 200
yüceltme 146
yüksek: ~ kültür 292; ~ sosyal statü
291
yürekliklik 216

Z

zahiri ölüm 96, 98
zamansal: ~ dizi 182; ~ duyumlar 64
zayıf: ~ izlenimler 84; ~ zihinler 77
zekâ 55, 59, 143, 144, 147, 154, 168,
169, 170, 171, 172, 187, 247, 248,
292, 301

- zenginlik 29, 149, 150, 168, 207, 208, 239
- zevk 54, 67, 78, 79, 82, 89, 94, 96, 113, 158, 162, 165, 184, 185, 191, 193, 197, 199, 224, 239, 243, 245, 246; ~ alma arzusu 78; ~ idesi 82
- zıtlıklar yasası 192
- zihin 45, 74, 78, 86, 90, 91, 118, 121, 144, 147, 151, 152, 159, 163, 165, 177, 179, 196, 210, 214, 221, 222, 248, 263; ~ yapısı 91; ~in iç disiplini 222; ~in ideleri ayırma etkinliği 60; ~in ideleri birleştirme etkinliği 60; ~in maddi ideleri 110; ~in sakinliği 210, 214, 215
- zihinsel: ~ bozukluk 144, 145, 152, 157, 159, 164; ~ dengesizlik 167; ~ eğilimler 73; ~ gelişim 78; ~ güçler 176; ~ güçlerin zayıflaması 115; ~ ilke 203; ~ özgürlük 74; ~ rahatsızlık 145, 162; ~ şaşkınlık 219; ~ tutum farklılaşmaları 219; ~ uyumsuzluk 145; ~ yeti 137; ~ zayıflıklar 144, 150, 157
- Zodyak 134
- zorunluluk ilkesi 200